

ब्राह्मणांचे एकत्रीकरण - नेमके कोणासाठी?

अवधूत हर्डीकर

प्राचीन काळाच्या या विचारसरणीचा परिणाम. प्रत्येक क्षेत्रामध्ये जगांत आजही ज्यांच्या विचारांचा अभ्यास होतोय. अशा बुद्धिदेवभावाने तळपणाऱ्या सततीची निर्मिती होण्यात झाला. म्हणूनच पाणिनी-पतंजली-काराच्य-भट्टोजी दीक्षित यांचे सारखे वैयक्तिक; कालिदास-बाण-भवभूती, भारती-माया-दंडी यांचे सारखे कवी व साहित्यिक-वसिष्ठ-नामदेव-गौतम-जैमिनी-उदयनाचार्य यांचे सारखे तत्त्वचिंतक; वादरायण, आदिशंकराचार्य, रामानुजाचार्य, मध्वाचार्य, चैतन्यमहाप्रभुसारखे श्री. ज्ञानेश्वर- संत रामदास एकनाथ यांचे सारखे श्रेष्ठ अध्यात्म विद्या- योगविद्या संपन्न आधिकारी. रामकृष्णपरमहंस - वासुदेवानंद सरस्वती रामणमहर्षि यांचे सारखे साक्षात्कारी पुरुष, चरक-सुश्रुत, शार्ङ्गधर-वाग्भट यांचे सारखे आयुर्विद्या विशारद. चाणक्य-राजाची यांचे सारखे खरे सजकारणी... कात्यायनासारख्या कामसूत्रकार किती किती गांवे घेऊ? हे सर्व नवविचार प्रवर्तक. समाजची खरी प्रगती दार्याविणारे सत्त्वामय पुरुषोत्तम ब्राह्मण वर्गातले होते. आज एकही नव-विचार प्रवर्तक नेहमी नाही.

लहानपणी आमचे बूपूमामा, मुळांत स्वाभाविक वृत्ती-प्रवृत्ती स्वार्थी असल्यामुळे, इतरांना फसविण्याचे किंवा बहकावण्याचे उद्योग करणाऱ्या एका व्यक्तीची गोष्ट सांगत. त्याला, तो बसलेल्या खाटेचे खूर (पाय) किती असे कोणी विचारले; तर त्याचे उत्तर कसे असायचे? 'या, मी बसलेल्या खाटेच्या खुरांएवढे तीन!' असे उत्तर यायचे. त्याचवेळी हाताची बोटे दोन दाखवायची आणि एक डोळा मिटून एक उघडा ठेवायचा! प्रत्यक्ष त्या खाटेचे पाय, चार दिसत असतांना त्यासंबंधी प्रश्न विचारणारा प्रश्न विचारतोय! उत्तर देणारा डोळ्यांच्या भाषेत एकच खूर असे सांगून, हाताचे बोटांनी ते दोन असे दाखवतोय. पण तोंडाने शब्द मात्र तीन असा उच्चारतोय, आणि प्रत्यक्षांत काय आहे. ते त्या चलाख व्यक्तीला माहीत आहेच आणि त्याला हेही माहीत आहे, की मी जे काही बोलतोय दाखवतोय, त्यावर हा भाबडा माणूस विश्वास ठेवणारच! आणि तो प्रत्यक्ष वस्तुस्थितीपेक्षा, माझा उच्चारलेला शब्द, हावभावामुळे प्रतीत होणारा अर्थ, डोळ्यांसारख्या प्रभावी साधनांनी दाखविला जाणारा अर्थ, या सर्वांकडे त्याचे लक्ष जाणार आहे आणि तो पुरता गोंधळलेला राहणार आहे. समाजातल्या अशा भाबड्या लोकांचे, परिस्थितिजन्य गोंधळलेपण, हे तथाकथित चलाख लोकांचे चराऊ कुरण असते. हा त्या गोष्टीचा सारांश आमच्या डोक्यात लगेच उतरत असे.

प्रत्यक्ष प्रचाराचे वेळी केला जाणारा प्रचार आणि एरवीच्या काळात अशाच लोकांचे प्रत्यक्षवर्तन यांचे लखलखीत अनुभव, अनेकदा घेतल्यानंतर ही गोष्ट वारंवार आठवते.

अक्षरशः सहस्र वेळेला अशा चलाख, स्वार्थ लंपट, कधीही मनाने स्वच्छ नसलेल्या, अहंकारी, तत्व पालनाचा आव आणणाऱ्या, परनिंदा-मत्सरग्रस्तता- असूया यांचे ढींग परंपरेने सांभाळत आलेल्या, हेतूचा विपर्यास करण्यात तरबेज, फायदा असेपर्यंतच संबंध ठेवणाऱ्या, भांडखोरपणाचे व्यसनच लागलेल्या, भावनांचे भरकटलेपण कवटाळणाऱ्या, स्वकेंद्रीत वृत्ती व प्रवृत्तीच्या, दुसऱ्यांचे मानसिक खचीकरण करण्याच्या कलेमध्ये तरबेज, नकारात्मक विचारांच्या आणि उदासवाणे जिणे पसंद असणाऱ्या, सोयीने स्वाभिमान प्रकट करणाऱ्या,

उसनवारी-भारवाही-लादलेली- अनुकरणातून आलेली बुद्धी व ती ती घृणायुक्त मानसिकता जोपासणाऱ्या, ढोंगीपणाचे पोशिंदेपण जपणाऱ्या... .. आपल्या शेकडो लोकांशी, माझे संबंध आले. शारीरिक वर्ण गोरेपणाचा असला तरी, त्याच्या विरोधातले अंतःकरण जोपासणाऱ्या व्यक्तीच्या वरलिया रंगाला भुलून मी अनेकदा व्यवहारी जीवनांत सपशेल आपटलो; पण तरीही खाटेचे पाय किती हे दिसत असूनही, समोरचा माणूस त्या विशेष गुणांनी युक्त आहे, हे ढळढळीतपणे कळत असूनही, मी त्याच्या नाटकी कथनावर विश्वास ठेवत आलो आहे. त्याच्या प्रत्येक हाळीला सकारात्मक उत्तर देत बाहेर धावलो आहे.

याबाबतीत आमच्या पूर्वजांनी खूप विचार प्रगट केलेले आहेत. मुळात ब्राह्मण कोणाला म्हणावे? तो कोणत्या विशिष्ट गुणांनी युक्त असतो?... .. 'यासंबंधी वसिष्ठ गौतम-यांसारख्या चिंतनशील ऋषींनी त्यांच्या धर्मसूत्रांमध्ये या संबंधी आपले विचार मांडलेले आहेत.' त्यांच्या कल्पनेतला खरा ब्राह्मण कसा होता?... .. चिंतनशील वृत्ती-प्रवृत्तीचा, वस्तूची हाव नसल्यामुळे आणि कोणापासून काही मिळवायचे नसल्यामुळे शांत स्वाभावाचा, इंद्रियांवर ताबा असलेला, पापी विचारांपासूनही सहस्र मैल दूर, वासनांचा बळी न झालेला, स्वार्थ पूर्णपणे संपलेला, दया-कारुण्य या सद्गुणांचे नाटक न करणारा, शुद्ध मनाचा, दैन्य-दारिद्र्य यांचे प्रदर्शन न करणारा, परनिंदा-मत्सर- असूया वगैरे दोषराशींपासून पूर्ण मुक्त असलेला, संयमी, बुद्धी व विद्या यांनी संपन्न, सुस्वभावी असणे आवश्यक होते. सद्गुणांचे लोकांना उपदेश नव्हे तर; त्यांचे स्वतःचे आचरण होते. अशा लोकांच्या आचरणातून इतर लोकांचे तसे आचरण होते. समाजातल्या अनेक लोकांना चांगले काय वाईट काय ते कळत असतेच आणि सामान्यपणे लोक चांगल्याचेच आचरण करतात आणि खऱ्या चांगल्या लोकांचा प्रभाव त्या त्या समाजावर त्याच्या वर्तणुकीवर पडत असतो. एक प्रकारे सद्विचारांचे वर्तनात दिसून येणारे प्रकटीकरण, समाजाची अवस्था व दर्जा दाखवीत असतात; आणि साहजिकच अशा लोकांवर चांगल्या वर्तनाची जबाबदारी जास्त असते. मनुस्मृतीमध्ये एखाद्या अपराधाकरितां वरच्या वरच्या वर्णांना खालच्या वर्णाला दुप्पट

दंड करायला सांगितलेला आहे. म्हणजे एखाद्या 'क्ष' अपराधासाठी शुद्धाला दहा रुपये दंड ठोठावला, तर ब्राह्मणाला ऐंशी रुपये दंड त्याच अपराधासाठी सांगितलाय. पुढारी, सुशिक्षित, सुसंस्कृत व्यक्तीने केलेला अपराध अधिक दंडनीयच हवा. ही व्यवस्था बरोबरच होती; असे आज प्रकर्षाने वाटते.

प्राचीन काळाच्या या विचारसरणीचा परिणाम, प्रत्येक क्षेत्रामध्ये जगांत आजही ज्यांच्या विचारांचा अभ्यास होतोय, अशा बुद्धिवैभवाने तळपणाऱ्या संततीची निर्मिती होण्यात झाला. म्हणूनच पाणिनी-पतंजली-कात्यायन-भट्टोजी दीक्षित यांचे सारखे वैयाकरण; कालिदास-बाण-भवभूती, भारवी-माया-दंडी यांचे सारखे कवी व साहित्यिक-वसिष्ठ-नामदेव-गौतम-जैमिनी-उदयनाचार्य यांचे सारखे तत्त्वचिंतक; बादरायण, आदिशंकराचार्य, रामानुजाचार्य, मध्वाचार्य, चैतन्यमहाप्रभूसारखे श्री. ज्ञानेश्वर- संत रामदास एकनाथ यांचे सारखे श्रेष्ठ अध्यात्म विद्या- योगविद्या संपन्न आधिकारी, रामकृष्णपरमहंस - वासुदेवानंद सरस्वती रमणमहर्षि यांचे सारखे साक्षात्कारी पुरुष, चरक-सुश्रुत, शार्ङ्गधर-वाग्भट यांचे सारखे आयुर्विमा विशारद, चाणक्य-राजाजी यांचे सारखे खरे राजकारणी... .. कात्यायनासारखा कामसूत्रकार किती किती नांवे घेऊ? हे सर्व नवविचार प्रवर्तक, समाजची खरी प्रगती दाखविणारे सन्मान्य पुरुषोत्तम ब्राह्मण वर्णातले होते. आज एकही नव-विचार प्रवर्तक भेटत नाही. पुराणकाळापासून आणि इतिहास ग्रंथांतून ब्राह्मणांना, अनेक प्रकारचे विरोध सहन करावे लागत होते हे दिसते. आज कर्तबगार, गुणवान ब्राह्मण व्यक्ती निवडून येणे कठीण झाले आहे. आज जातिवाद उपजातिवाद, जमातवाद यांना ऊत आलाय. ब्राह्मणांना एकत्र होण्याचे आवाहन करण्यात येत असलेल्या या काळातच "शिवछत्रपतींवर अभिषेक करायला नकार देणारे, दलितांवर अन्याय करणारे आम्ही नव्हतो" असे स्वच्छपणे वृत्तपत्रांतून लिहिणारे ब्राह्मणच आहोत "ठळ के धुरीणत्व कोणाकडे होते ते पहा." असे त्याच लेखांत म्हटलेले आहे. तेव्हां ब्राह्मणांनी एकत्र येण्याची काळाची गरज आहे. अशी हाकाटी करण्यामागे कोण आहेत? त्यांचा हेतू समजायला हवाय. कांही दशकांपूर्वी आतां ब्राह्मणसंघाची गरज नाही. असे सांगून गुंडाळलेल्या एका ब्राह्मण संघाचे आज पुनरुज्जीवन करावे लागले आहे. आपले पिढ्यानुपिढ्या प्रतिस्पर्धी असलेल्या उपजातीतल्या ख्यातनाम व्यक्तीला मिळू शकणारे पारितोषिक त्याला कसे न मिळेल, या करतां नेम पल्लवी करपल्लवी-फोन पल्लवी -ईमेल.. .. सर्व प्रकारचे प्रयत्न होताहेत. असं का व्हावं? याचा विचार करतांना, कालौघात ब्राह्मणांनी कमावलेले वर तिसऱ्या परिच्छेदात दिलेले, ढिगांनी असलेले दोष मला दिसून आले. विघटन हे त्याला जबरदस्त कारण! त्याचा इतिहास काळापासून चा ढासळता स्तर, अनेकांच्या कुपोषित अहंकारामुळे, स्वतःविषयीच्या वास्तवात नसलेल्या कल्पना करीत रहाण्यामुळे वाढला. गोबेल्स प्रचारतंत्रामुळे प्राप्त झालेल्या तथाकथित पुढारपणाची सूज सांभाळण्याऱ्या ईर्ष्यामुळे हे होते.

विघटनांचा ढासळता स्तर केवळ, उपजातीमधूनच धारदार स्वरूपाचा आहे असे नव्हे; तर त्या उपजातीमध्येसुद्धां "आम्ही गांवाचे प्रमुख, खोत म्हणून आम्ही श्रेष्ठ"! "आम्ही त्या काळेचे मॅट्रिक म्हणून श्रेष्ठ!" "आम्ही स्वयंपाकी किंवा भिक्षुक नाही म्हणून श्रेष्ठ" असे सतत आक्रमक पद्धतीने सांगणारे, दुसऱ्याचा पाणउतारा, घोर अपमान कधी थेट, कधी व्यंग्यार्थाने, कधी कुजबुजीने, कधी

आगळ्या वेगळ्या छुप्या प्रकाराने करणारे ब्राह्मणच आहेत. यातूनच मग दुर्तोंडीपणाचे आंगळवाणे स्वभाव दर्शन होते. कोणत्या बँका आता आपल्याच ताब्यात आहेत, याची रसभरीत वर्णने करून, आपल्या लोकांच्या बुद्धिमत्तेचे कौतुक करायचे; त्यांची पाठ थोपटायची आणि त्याच बँकांची दिवाळखोरी त्याच चलाख, बुद्धिमान लोकांच्या उपद्व्यापांनी झाल्यावर ती RSS वाल्यांची मॅनेजमेंट होती! असे बेधडक लिहायचे. दुर्गा भागवत - सुरेश भट हे आमचे म्हणून सोयीने केव्हां म्हणायचे व त्यांना एखादे अँवार्ड मिळतेय हे समजल्याबरोबर, ते आपले नाहीयेत संबंधितांना भराभरा कळवायचे. हे सर्व काही ज्या काळात, सतत या ना त्या स्वरूपात दिसते त्याच काळात, "ब्राह्मणांची संघटना काळाची गरज, यावर बोलायला तयार ही व्हायचे." ही नाटकं आपण कोठवर चालवणार? की चलाख मखलाशी, दांभिकता, दुसऱ्यावर वरताण करीत रहाण्याची इच्छा, खोटेपणा आपण असेच कोठवर, कोणासाठी जोपासणार?

क्रमशः

'अ' आयुष्याचा

- अ- अवलंबून असणाऱ्या काळाचा
 अ- अवखळपणा नसान्सात भिनवणारा
 अ- अजाणतेपणी जाणतेपणा आणवून देणारा
 अ- आयुष्याचे ध्येय ठरवण्याचा
 अ- अध्ययन पूर्ण होण्याच्या वाटेचा
 अस्मिता निर्माण करणेचा।।
 अवरित कष्ट करण्याचा
 अखंड ध्यास धरण्याचा ।।
 अ - अक्षता डोक्यावर पडण्याचा
 आप्त, गणगोत वाढवण्याचा
 अगणित नाती निर्माण करण्याचा
 असंख्य गोष्टींचा ठेवा वाढवण्याचा ।।
 अशा या 'अ' चा
 आलेख असतो कच्चा बच्चा ।।
 अनादिपासून अनंतापर्यंत 'अ'
 'अ' आनंदाचा सुखात
 'अ' अश्रुंचा दुःखात ।।
 'अ' अकलेचा आणि अकलहुशारीचा
 'अ' आडमुठेपणातून निर्माण होणाऱ्या अडचणींचा ।।
 'अ' अखेर आहे तो आईचा
 अनंत कोटी ब्रम्हांडनायकाचा ।।

सौ. शुभांगी पळसुले

मो. ९८५०६४११२०